

CLXXXII. EA AUTEM, QUAE GENERE CARENT, POSSUNT NE DEFINIRI DEFINITIONE ESSENTIALI. Quoniam definitio essentialis propria intelligitur illa, quae per duplicem notam, exhibet conceptum distinctum rei: hae autem duae notae revocantur ad genus proximum et differentiam ultimam: dicendum est ea non posse definiri definitione essentiali propria, ideoque definiri nequit substantia, accidens, et huiusmodi. Si vero definitio essentialis habeatur illa, quae essentialiam rei, quaecumque ea demum sit, explicat distincte; dicendum est ex hoc capite non impediri quominus definiantur: ita substantiae definitio haberi potest, *ens per se existens*: accidentis, *ens in alio existens*. Dei, *ens a se existens*.

CAPUT V.

ARTIC. I.

De Illatione, et speciatim de Illatione immediata.

CLXXXIII. QUID ILLATIO. *Illatio est artificium, quo ex una, vel pluribus propositionibus deducimus aliam, eo quod videamus priores veras esse non posse, nisi haec quoque vera sit: ut Petrus est homo, ergo est substantia: Christus est Deus, Deus autem est omnipotens, ergo Christus est omnipotens. Hae propositiones, ex quibus aliquid infertur, dicuntur inferentes, sive antecedens; ea, quae infertur, dicitur illata, sive consequens.*

Iam vero illatio, spectata eiusdem expressione, frequenter continetur forma syllogismi, qua ex duabus praemissis consequens educitur, et verum ratiocinium habetur, de quo mox. Aliquando vero ex una propositione *immediate* aliam educit, sive quia eadem res utraque propositione dicitur, licet diverso modo; sive quia sufficit ad illationem principium contradictionis, etsi ad formam syllogismi atque ratio-

cinii revocari possint: ut *omnes partes parietis sunt albae, ergo totus paries est albus.*

CLXXXIV. QUOTUPLEX ILLATIO IMMEDIATA. Iam vero classes *illationis immediatae* ad tres revocari possunt cum Cardinali Ptolemaeo, (*Elementa philosophiae lib. 3°*), cum quadam tamen mutatione. Prima, in qua utraque propositio idem significat, sed diversis plerumque terminis. Secunda in qua aliqua res significata, et ab intellectu apprehensa est eadem, sed diversus significandi modus, iidem tamen termini. Tertia in qua plus minus diversa est significatio, diversisque termini.

CLXXXV. QUAE PRIMA CLASSIS. Porro propositiones, quae spectant ad primam classem, sunt eae, quae dicuntur *aequipollentes*. *Aequipollentia* autem propositionum est *identitas in utraque propositione rei significatae cum eadem amplitudine significationis*. Sic collectiva, *omnes Apostoli sunt duodecim*, *aequipollet* propositioni copulativae in qua omnes termini inferiores subiecti enumerentur. Speciatim vero penes dialecticos *aequipollentia* est idem valor duarum propositionum eodem subiecto et praedicato constantium, propter aliquam negationem alterutri superadditam: ut huic: *aliquis homo non est iustus*, fit *aequipollens* universalis, praeposita negatione: *non omnis homo est iustus*.

Ut *aequipollentia* habeatur, regulae, quae in usu quoque passim esse possunt, hae traduntur a dialecticis. 1^a Negatio praeposita toti propositioni facit eam *aequipollentem* suae contradictoriae: ut cum haec propositio *Petrus est mortalis* sit contradictoria alteri *Petrus non est mortalis*; praeposita negatione fit eidem *aequipollens*: *Non Petrus est mortalis* quod perinde est ac dicere: *Petrus non est mortalis*. 2^a In modalibus, negatio praeposita modo facit modalem *aequipollentem* contradictoriae: postposita modo, sive praeposita verbo dicti facit modalem *aequipollentem* contrariae: ut cum contradictoria sint *Necesse est Petrum mori*, et *Possibile est Petrum non mori*; si alterutri negatio praeponatur, habes *aequipollentiam*; nam *Non possibile est Petrum non mori*, aequat *Necesse est Petrum mori*. Item cum

contraria sint, *necesse est corpus esse visibile*, et *Impossibile est corpus esse visibile*, fit prior alteri aequipollens, si dicatur: *necesse est corpus non esse visibile*. In aliis quoque propositionibus, praeter modales, id fieri potest: sed durum est.

Hinc cum propositiones sunt aequipollentes, ex una data potest alia colligi.

CLXXXVI. QUAE ALTERA CLASSIS. Spectant ad alteram classem propositiones *convertibiles*. *Conversio* autem propositionum est *commutatio terminorum earundem ita, ut praedicatum fiat subiectum, et subiectum praedicatum, incolumi veritate*. Fundamentum eius est *identitas* vel *diversitas* obiectiva, quae intercedit praedicatum inter et subiectum; ex duobus enim, quae sunt identica, alterum potest de altero affirmari, et ex duobus diversis alterum de altero negari.

CLXXXVII. QUOTUPLEX CONVERSIO. *Conversio* duplex distinguitur: *simplex*, et *per accidens*. *Conversio simplex* est ea, in qua convertens propositio servat *quantitatem* propositionis conversae: *per accidens* ea, in qua *mutatur* quantitas ab universali in particularem.

CLXXXVIII. QUAE PROPOSITIONES CONVERTI POSSUNT. Propositiones, quae convertuntur simpliciter, duae sunt. Nempe *particularis affirmativa*: ut *aliquis homo est iustus*; ergo *aliquis iustus est homo*. Tum *universalis negativa*: ut *nulum corpus cogitat*; ergo *nullum cogitans est corpus*. Ratio est quia in his praedicatum habet eandem *extensionem* ac subiectum; quocirca translatum ad locum subiecti, efficit propositionem eadem praeditam quantitate.

CLXXXIX. Convertitur autem per accidens *universalis affirmativa*: ut *omnis homo est mortalis*; ergo *aliquod mortale est homo*. Ratio est, quia cum in ea praedicatum accipiatur particulariter, translatum ad locum subiecti facit propositionem particularem. Servatur vero *identitas* in hac conversione, quia si quodlibet *A* dicitur *esse* aliquod *B*, dicitur quoque aliquod *A* *esse* aliquod *B* et aliquod *B* *esse* aliquod *A*, quod in convertente affirmatur.

CXC. At difficultas est quoad *particularem negativam*. Ipsa tamen hoc simplici artificio converti potest. Scilicet transferatur particula negans ad praedicatum, et fiat propositio affirmativa infiniti praedicati, quae ex sensu communi loquendi tantundem valet: *aliquis homo non est philosophus, aliquis homo est non philosophus*; tunc convertatur ut propositio particularis affirmativa: ergo *aliquis non philosophus est homo*.

CXCI. QUOMODO AUTEM CONVERTITUR UNIVERSALIS AFFIRMATIVA HUIUSMODI, VELUT: OMNIS RIDENS EST HOMO. Non videtur posse converti ita: aliquis homo est ridens; quia ea necessitatem aliquam affirmat, et vera est semper; haec factum solum, et potest esse falsa. Itaque si advertas ampliationem suppositionis subiecti (CIX), prior huc redit: *omnis qui fuit aut est aut erit aut esse potest ridens, est homo*: quae proinde convertitur: *aliquis homo est aliquis, qui fuit aut est aut erit aut esse potest ridens*; quae necessaria est et verissima.

CXCII. QUID DE PROPOSITIONIBUS MODALIBUS. Quaestio tandem fiat quoad propositiones modales. Cum generatim ratio identitatis inter duo reperiatur in utroque extremo, sive in subiecto, quod in sua comprehensione continet praedicatum; sive in praedicato, quod in sua extensione continet subiectum; alterutra enim continentia deficiente nulla esset identitas: et modus identitatis sit affectio propria ipsius; hinc hae propositiones possunt per se converti sicut aliae. *Possibile est hominem existere*; ergo *possibile est aliquem existentem esse hominem*. *Impossibile est hominem esse purum spiritum*; ergo *impossibile est purum spiritum esse hominem*. *Necesse est sentiens vivere*; ergo *necesse est aliquod vivens esse sentiens*. *Contingit hominem peccare*; ergo *contingit aliquem, qui peccat, esse hominem*.

Verum non raro necessitas, contingentia, impossibilitas, possibilitas affirmantur aut negantur de subiecto spectato sub aliqua hypothesis vel expressa vel intellecta; huius proinde ratio habenda est cum propositio convertitur. Si datur haec propositio: *Petrus existens est necessario consti-*

tutus in aliquo loco; non bene converteres: ergo *aliquis constitutus in aliquo loco est necessario Petrus existens*; et pariter haec: *neesse est hominem aliquando mori*, non bene converteretur: ergo *neesse est illud, quod aliquando moritur, esse hominem*. Supponitur enim in iis propositionibus existentia subiecti; qua posita habetur ea necessitas. Quare conversio esset haec: *Si Petrus existit, aliquis constitutus in aliquo loco est necessario Petrus: si homo existit, neesse est ut aliquis aliquando moriens sit homo*. In hac propositione, *creans necessario est Deus*, affirmas quod si creatio est, ea necessario est a Deo; sive quod ea a solo Deo esse potest: converte ergo; *Deus est necessario qui creat, si creatio fit, seu solus Deus creare potest*.

Rursus cum contingentia affirmatur, identidem non sola contingentia existentiae affirmatur, quod nempe ea identitas possit existere, et possit non existere; sed etiam affirmatur contingentia nexus praedicati cum subiecti natura, ut etiamsi subiectum existat, possit carere eo praedicato. Haec vero contingentia non semper est reciproca: quare istae duae discernendae sunt, et speciatim declarandae, eum conversio fit. *Contingit aliquod animal esse hominem; contingit aliquem intelligentem esse sanctum*. Verae sunt quoad contingentiam existentiae, et nexus praedicati cum natura subiecti; at si convertas: *contingit aliquem hominem esse animal; contingit aliquem sanctum esse intelligentem*, statim apprehendis subesse aliquam falsitatem. Converte igitur: *aliquis homo, qui contingenter existit, est animal; aliquis, qui est contingenter sanctus, est intelligens*; haec enim praedicata necessario conveniunt iis subiectis. Cf. alia, sis, penes Casilium (Introductio in Logicam Arist. L. I. c. 13.)

CXCIII. QUAE TERTIA CLASSIS. Ad tertiam classem plures spectant, quarum nexus consecutionis plerumque non est per se adeo obvius, sicut in praecedentibus, et ideo plerumque indiget explicatione aut restrictione.

Itaque huc primo spectat illatio, quae pendet a *diversitate, et oppositione propositionum*. Etenim statutis iis

quae de hac re tradita sunt capite II, art. 10, patent istae leges: 1° *In subalternis ex veritate universalis infertur veritas particularis, et ex falsitate particularis infertur falsitas universalis; non vero ex falsitate universalis inferri potest falsitas particularis, neque ex veritate particularis veritas universalis*. 2° *In contrariis, ex veritate unius infertur falsitas alterius; quia nequeunt esse ambae verae: non vero ex falsitate unius veritas alterius; quia possunt esse ambae falsae*. 3° *In subcontrariis, ex veritate unius nequit inferri falsitas alterius; quia possunt esse ambae verae, nisi in materia necessaria, hoc est in qua praedicatum necessario competit aut non competit subiecto: ex falsitate vero unius infertur veritas alterius; quia nequeunt esse ambae falsae*. 4° *In contradictoriis ex veritate unius infertur falsitas alterius, et vicissim*.

Huc secundo spectat illatio quae pendet ex *subordinatione generum et specierum*, scilicet ab inferiori termino ad superiorem valet illatio affirmativa: *est homo; ergo est animal*: negativa non valet: *non est homo; ergo non est animal*. A superiori vero ad inferiorem negativa illatio valet: *non est animal; ergo non est homo*: affirmativa non valet: *est animal; ergo est homo*.

Tertio huc spectat illatio, quae est ab una suppositione ad aliam. Hae leges sunt *A suppositione distributiva valet illatio ad disiunctivam, et singularem tum affirmativa, tum negativa*: ut *Omnis spiritus est simplex; ergo aliquis spiritus est simplex; ergo Michael est simplex*. *A suppositione distributiva ad collectivam, et vicissim, valet illatio, cum praedicatum singulis competit essentialiter, non ut partes sunt, sed ut res sunt quaedam*: ut *Quodvis ens contingens postulat ens necessarium; ergo et tota collectio entium contingentium postulat ens necessarium*. Ratio est quia in collectione essentia singulorum manet eadem, quae proinde est quoque essentia totius collectionis. E contrario *a suppositione distributiva non valet illatio ad collectivam, cum in distributiva praedicatum competit singulis, ut sunt pars; et a collectivam non valet illatio ad distributivam, cum in collectivam praedicatum competit collectioni, ut est totum*. Hinc mala est illatio *Quisque equus nequit trahere na-*

ven; ergo neque omnes simul possunt trahere; et Centum aurei sufficiunt pro debito solvendo; ergo et quilibet aureus sufficit. Ratio est quia aliud est pars, aliud totum; unde non sequitur competere toti quod competit parti, et vicissim.

Quarto tandem illatio a possibilitate ad esse, et vicissim. Leges eius sunt: 1° ab esse ad posse valet illatio; 2° a posse ad esse non valet illatio; non enim est quidquid esse potest; 3° a non esse ad non posse non valet illatio; plura enim non sunt, quae possunt esse: 4° a non posse ad non esse illatio valet: 5° A simultaneitate possibilitatis non valet illatio ad possibilitatem simultaneitatis. Aliud est enim quod datur simul possibilitas plurium, aliud quod plura possint esse simul; nam ex. g. licet utrumque modo possibile sit, quod quis instanti sequente vivat et non vivat, non est tamen possibile quod in eo instanti simul vivat, et non vivat.

ARTIC. II.

De Ratiocinio.

CXCIV. QUAE NECESSITAS RATIOCINII. Cum duarum idearum obiectivam identitatem mens immediate non percipit, haec ei suppetit via ad eam percipiendam. Nimirum instituat inter illas comparisonem mediatam; hoc est tertiam ideam adhibeat, quam vel quaerendo nanciscatur, vel ultro sibi oblatam arripiat; et cum ea duas priores ideas comparet; ut ex earundem cum ista identitate, aut diversitate obiectiva colligere possit utrum nec ne inter se quoque illae sint identicae obiective.

CXCV. QUID POTEST COLLIGERE MENS SI UTRAQUE IDEA A TERTIA ASSUMPTA OBJECTIVE DIFFERAT. Tunc iudicare nequit sive eas inter se convenire sive discrepare: licet enim utraque a tertia differat, fieri potest quod inter se convenient, fierique potest quod discrepent: ut *corpus* et *extensum* differunt a *spiritu*, et tamen inter se conveniunt: *animus* et *virtus* differunt a *materia*, et differunt inter se.

CXCVI. QUID SI UTRAQUE IDEA CUM TERTIA SIT OBJECTIVE IDENTICA. Tunc mens necessario colligit eas ideas identitatem quoque habere inter se; iudiciumque ponit affirmativum. Colligit vero id ope principii, quod dicitur *identitatis*; quae sunt identica uni tertio, sicut sunt identica illi, ita sunt identica inter se; cuius haec est vis: ex tribus ideis vel rebus per ideas repraesentatis, si res, quam exprimit tertia idea, est eadem ac res, quam exprimit prima, et quam exprimit secunda idea; etiam res expressa a prima erit eadem ac res expressa a secunda, quod est axioma evidens: ita quia *animus* est idem ac *intelligens*, et *intelligens* idem ac *spiritus*; etiam *animus* est idem ac *spiritus*.

CXCVII. QUID SI TERTIA IDEA SIT IDENTICA OBJECTIVE CUM UNA, ET DIVERSA OBJECTIVE AB ALIA. Tunc mens colligit duas priores ideas esse inter se obiective diversas; iudiciumque ponit negativum. Colligit autem ope principii, quod dicitur *discrepantiae*; et quod ex praecedente sponte fluit: quae ita se habent ut unum sit eadem res cum tertio, alterum sit res diversa a tertio, nequeunt esse inter se identica; quod axioma quoque est evidens: ut quia *mundus* est identicus cum *re creata*, et *re creata* est omnino diversa a *re aeterna*; *mundus* quoque et *re aeterna* sunt diversae res.

CXCVIII. QUOMODO VOCATUR EA TERTIA IDEA. Porro ea tertia idea appellatur *media*; quia inter priores quasi mediam se collocat, easque nectit, vel separat.

CXCIX. QUID RATIOCINIUM. Itaque ex dictis sequitur ratiocinium defini posse: *ea mentis operatio, per quam instituta duarum idearum comparatione cum tertia, illarum inter se identitas vel diversitas cognoscitur.*

CC. QUOT ELEMENTA EIUS. Tribus iudiciis tota haec operatio continetur: nempe duobus prioribus una et altera idea comparatur cum tertia, et utriusque cum eadem identitas, vel diversitas asseritur, aut negatur; tertio iudicio duae priores ideae inter se comparantur, earumque identitas vel diversitas asseritur, aut negatur. Duo priora iudicia dicuntur *antecedens* ratiocinii, tertium dicitur *consequens*, sive *conclusio*, quod sane a *consequentia* distinguendum est.

Adverte 1° ratiocinium vere duobus iudiciis prioribus absolvi, tertium effectum vel fructum esse ratiocinii; est enim ratiocinium modus sciendi, qui *antecedente* continetur: consequens autem continet rem scitam.

Adverte 2° per se ad ratiocinium, sive ad notitiam habendam conclusionis, necesse non esse ut mens in comparatione idearum instituenda iudicii actum ponat: sed satis esse simplicem apprehensionem identitatis, aut discrepantiae. Sponte vero actus iudicii oritur: isque necessarius est, si certitudo mentis adesse debet.

CCI. QUID CONSEQUENTIA. Ratiocinii consequentia est nexus inter identitatem, vel diversitatem duarum idearum cum tertia, et identitatem vel diversitatem earundem inter se; quatenus ex eo quod duae ideae sunt, vel non sunt simul identicae cum tertia, consequitur necessario eas esse, vel non esse identicas inter se. Haec *consequentia* apprehenditur ab intellectu ob factam comparationem idearum cum tertia; atque apprehensio haec est ratio, cur tertium iudicium sive *consequens* ponatur.

ARTIC. III.

De Syllogismo.

CCII. QUID SYLLOGISMUS. Argumentatio est *illatio mediata*, sive *artificium*, quo una propositio ex aliis deducitur. Porro quavis argumentatione continetur ratiocinium; non omnes argumentationes tamen exhibent eius essentialia elementa eadem simplicitate et claritate. Ea proinde argumentatio, quae exhibet omnia necessaria et sola elementa ratiocinii naturali ordine digesta, dicitur *argumentatio perfecta*, ad quam ceterae revocari possunt, eaque est *syllogismus*; cuius ceterae non sunt nisi modificationes. Syllogismus ergo est completa expressio ratiocinii; et prout in mente existit, idem est ac ratiocinium: prout vero extrinsece exhibetur per signa idearum et iudiciorum definitur: *Oratio*, in qua duabus enunciationibus positis, alia ex iis enunciatio

necessario consequitur: in quam definitionem redit definitio Aristotelis: *Oratio*, in qua quibusdam positis, aliud quiddam diversum ab his, quae posita sunt, necessario accidit, eo quod haec sunt. (Analytic. priora lib. I cap. 1.)

CCIII. QUAE MATERIA ET FORMA SYLLOGISMI. *Materia* syllogismi *proxima* sunt propositiones, ex quibus immediate conficitur; *remota* sunt termini, ex quibus fiunt propositiones. Termini autem tres sunt, duo exhibentes ideas, quae comparantur cum media, et terminus, qui hanc ideam mediam repraesentat. Hic dicitur terminus *medius*; duo priores dicuntur *extremi*. Ex his duobus, cum alter sit *subiectum*, alter *praedicatum* vel quaestionis antea propositae, vel conclusionis inde deducendae; *subiectum* dicitur *extremus minor*, *praedicatum*, *extremus maior*; nam spectata extensione, frequenter praedicatum latius patet, quam subiectum.

His tribus terminis bis repetitis fiunt tres propositiones, quarum duae, in quibus fit comparatio extremorum cum medio, dicuntur *praemissae*, sive *antecedens*; tertia, in qua extremorum identitas, vel discrepantia colligitur, dicitur *consequens*, sive *conclusio*, quae ante institutum syllogismum erat quaestio, sive propositio dubitabilis. Adverte autem quod iuxta Aristotelem syllogismus proprie continetur in antecedente, consequens est fructus eius. Porro ex duabus praemissis altera est *maior*, altera *minor*: *maior* autem non est ea, quae primo loco ponitur, nec ea, quae est universalis; sed ea in qua *terminus medius* comparatur cum *termino maiore*; *minor* in qua *terminus medius* comparatur cum *termino minore*.

CCIV. *Forma* syllogismi est *consequentia*, sive nexus consecutionis inter praemissas et consequens; ut manifestum est ex definitione syllogismi. Hinc consequentia deficiente, non nisi specie tenus syllogismus habetur.

ARTIC. IV.

De rectitudine et veritate conclusionis.

CCV. QUID RECTITUDO CONCLUSIONIS. Distinguenda est rectitudo conclusionis ab eiusdem veritate. Sane rectitudo conclusionis continetur *consequentia*, hoc est in eo consistit, ut duabus propositionibus positis necesse sit ponere etiam tertiam; veritas autem conclusionis in eo consistit, quod subiecto tribuat vel neget, quod illi tribuendum vel negandum rei natura postulat. Fieri proinde potest, ut recta sit conclusio, et nihilominus falsa; et fieri potest, ut sit vera; et tamen non recta. Exemplum prioris: *omne ens intelligens habet corpus, Deus est ens intelligens, ergo habet corpus*: exemplum secundi, *aliquis Apostolus fuit proditor, Iudas fuit Apostolus, ergo Iudas fuit proditor*.

Hinc ut cognoscatur an conclusio sit recta, nec ne, considerandum est utrum consequens descendat ex praemissis; ut cognoscatur autem an sit vera, in se spectanda est, ipsaque veritas praemissarum diiudicanda est.

CCVI. QUAE EIUS LEGES. Praecipuae leges rectae conclusionis hae sunt: 1^a *ex antecedente vero non potest consequi nisi verum, cum bona est consequentia*; hoc est cum reapse consequens fluit ex praemissis, et cum iis necessario connectitur. Ratio est, quia si verum est duo esse identica cum tertio, quod in antecedente affirmatur; debet quoque esse verum ea esse identica inter se; quod affirmatur in consequente. Hoc est fundamentum omnis demonstrationis: nec potest demonstrari. Perinde dicatur cum conclusio est negativa. Si enim ex duobus unum est identicum cum tertio, aliud est diversum ab hoc, ut in antecedente dicitur; nequit non esse vera negatio identitatis, quae cum bona consequentia infertur.

Hinc si consequens legitime descendens est falsum, una saltem praemissarum debet esse falsa.

Porro ex hac lege colligitur quod ex necessario non

potest sequi nisi necessarium: si enim consequens contingens est, potest non esse: et si non sit, dabitur antecedens verum et consequens falsum; ideoque non recta consequentia: hinc male infertur: *Deus est; ergo creat*.

2^a *Si antecedens falsum est, consequens ex eo legitime descendens tum falsum, tum verum esse potest*: ut his exemplis liquet: *Omnis scientia est inutilis, medicina est scientia, ergo est inutilis*: in quo ex falso antecedente sequitur consequens, quod est falsum. Item *nullum corpus potest cogitare, anima brutorum est corpus, ergo anima brutorum non potest cogitare*; in quo ex falso antecedente sequitur consequens, quod tamen est verum. Quod autem ex falso sequi possit falsum non est opus demonstrare. Sed cur verum quoque consequi potest? Quia scilicet licet excogitare hypothesim, qua posita aliquid sit verum; quod tamen alia ex causa verum est: quare hypothesi facta quod antecedens illud sit verum, quae hypothesis fit cum antecedens ponitur, veritas supposita antecedentis potest esse ratio cur verum sit illud consequens, quod tamen aliunde verum est.

Ergo ex veritate consequentis non licet inferre veritatem antecedentis.

3^a *Cum bona est consequentia, quidquid destruit veritatem consequentis, destruit quoque veritatem antecedentis*. Ratio est, quia secus ex vero antecedente posset sequi falsum consequens. Non tamen valet lex e converso; quia potest esse falsum antecedens et verum consequens. Exemplum prioris: *Quidquid incipit, cessat aliquando existere: animus incipit; ergo et aliquando cessat existere*: cum spiritualitas animae falsum demonstret consequens, demonstrat etiam falsum antecedens in sua prima praemissa. Exemplum secundi: *Omne ens intelligens est simplex, anima brutorum est intelligens; ergo est simplex*; licet defectus intelligentiae ostendat falsam alteram praemissam antecedentis, non tamen efficit ut falsum sit consequens.

Hinc *cum bona est consequentia, ex concessio contradictorio consequentis, sequitur concedendum esse contradictorium antecedentis*. Nam tunc consequens falsum esse

dicitur: si autem consequens falsum est, et antecedens falsum erit; si hoc autem est falsum, verum erit eius contradictorium.

ARTIC. V.

De legibus syllogismi.

CCVII. Ut maiore cum claritate res agatur, consideremus primo syllogismum simplicem. Is porro est cuius praemissae sunt propositiones simpliciter categoriae (CXXI), vel si compositae sunt, possunt in illas resolvi, ut copulativa, exclusiva, et huiusmodi.

Duplici autem modo syllogismus institui potest: nempe vel in terminis communibus, sive universalibus, sive particularibus; vel in terminis singularibus: cuiusmodi est iste: *Christus est filius Dei, Christus est filius Virginis; ergo Filius Virginis est Filius Dei.*

CCVIII. QUAE NAM LEGES SYLLOGISMI SIMPLICIS IN TERMINIS COMMUNIBUS. Ipsae sunt octo: quatuor spectant ad terminos, quatuor ad propositiones.

Itaque 1^a est: *Tum re tum sensu triplex modo terminus esto.*

Praescribit scilicet ut termini sint tantum tres, non solum re, sed sensu quoque. Ratio est, quia ratiocinium tribus ideis absolvitur; si vero terminus aliquis in multiplici significatione usurpetur, iam plures ideas exhibet, atque adeo non essent tantum tres ideae per terminos repraesentatae. Multipliciter peccari potest contra hanc legem. Vel quia terminus aequivocus secundum diversas significationes adhibetur: ut *Quod ridet est homo, pratum ridet; ergo pratum est homo.* Vel quia mutatur suppositio: ut, *Omnes partes exercitus sunt insufficientes ad debellandum hostem, sed omnes partes exercitus sunt ipse totus exercitus; ergo totus exercitus est insufficientis ad debellandum hostem; in maiore omnes partes sumitur distributive, in minore collective. Vel quia idem terminus in praemissis bis accipitur dis-*

iunctive: ut *Logica est ars, rhetorica est ars; ergo logica est rhetorica.*

2^a *Aequae ac praemissae extendat conclusio voces.*

Scilicet termini in conclusione non habeant extensionem maiorem (minor enim esse potest) quam habent in praemissis; quare si terminus aliquis in praemissis est particularis, nequit esse universalis in conclusione. Ratio est, quia in conclusione id solum colligi potest, quod in praemissis continetur. Si ergo in praemissis pars tantum extensionis alicuius termini inventa est identica aut discrepans cum media, non nisi haec colligi poterit identica, aut discrepans cum alio extremo. Quare male arguitur: *Omne corpus est substantia, anima non est corpus; ergo anima non est substantia.*

Quid de hoc syllogismo: *Solum corpus est extensum, animus non est corpus; ergo animus non est extensus:* in quo terminus maior accipi videtur particulariter in praemissis, et universaliter in conclusione?

Cum maior sit exclusiva, aequivalet duabus propositionibus, uni affirmanti, alteri neganti. Porro negans est illa quae hic vim suam exerit, hoc est: *Nullum ens praeter corpus est extensum, animus est aliquid ens praeter corpus, ergo animus non est extensus;* in quo maior negativa praedicatum habet universale.

3^a *Nunquam contineat medium conclusio oportet.*

Scilicet in conclusione medius nec locum subiecti nec locum praedicati obtinere debet. Ratio est, quia conclusio eo spectat, ut affirmet vel neget identitatem extremorum inter se, non vero cum medio, quod in praemissis fit. Sed si medius solum repetatur cum duobus extremis, nihil per se officit.

4^a *Aut semel aut iterum medius generaliter esto.*

Praecipitur nempe ut medius accipiatur saltem una vice universaliter, hoc est distributive, et quidem distributione completa. Ratio est, quia si bis particulariter, sive non secundum totam suam extensionem accipitur, aequivalet duobus terminis; quare quatuor essent in syllogismo termini,

et duo extremi non amplius cum eodem termino medio compararentur: ut in hoc exemplo *Omnis homo est animal, omnis leo est animal; ergo omnis leo est homo*: et in isto, *Omnes libri typis editi sunt in illa bibliotheca, hi libri sunt typis editi; ergo sunt in illa bibliotheca*.

5^a *Ambae affirmantes nequeunt generare negantem.*

Hoc est, ex duabus praemissis affirmativis nequit colligi conclusio negativa. Si enim ambo extrema sunt identica cum medio, nequeunt non esse identica inter se.

6^a *Utraque si praemissa neget, nihil inde sequetur.*

Nimirum si duae praemissae sunt negativae, nec extremorum identitas, nec discrepantia colligi potest (CXCIV).

Nonne in hoc syllogismo ambae praemissae sunt negativae, et tamen concludit: *Qui non obediunt Ecclesiae non sunt veri Christiani; Haeretici non obediunt Ecclesiae, ergo non sunt veri Christiani?* Notandum est terminum medium esse hunc, *qui non obediunt Ecclesiae*, ideoque minorem hanc esse, *Haeretici sunt ii qui non obediunt Ecclesiae*, quae proinde est affirmativa: scilicet particula negans in minore spectat ad praedicatum.

7^a *Peiorem sequitur semper conclusio partem.*

Nempe 1° si una praemissa est negativa, conclusio debet esse negativa; quia tunc manifestum est alterum ex extremis non esse identicum cum medio, cum quo alter est identicus; adeoque neganda est identitas extremorum (CXCI).

2° Si una praemissa est particularis, conclusio quoque debet esse particularis. Nam vel ambae praemissae sunt affirmativae, vel alterutra negativa: in utraque hypothesisi, si una ex praemissis est particularis, conclusio nequit esse universalis. Etenim in prima hypothesisi, quod scilicet ambae praemissae sint affirmativae; si conclusio fiat universalis, duo erunt termini, qui accipi debent universaliter in praemissis, *medius* ex lege quarta, et *subiectum conclusionis* ex lege secunda: atqui in praemissis ambabus affirmativis quarum una est particularis, non est locus nisi uni termino universali, hoc est subiecto propositionis universalis; ergo contra alterutram legem peccabitur.

In secunda hypothesisi quod altera ex praemissis sit negativa; cum conclusio debeat esse negativa, tres erunt termini, qui accipiendi sunt universaliter in praemissis, *terminus medius, praedicatum conclusionis*; quia est negativa, et *subiectum eiusdem* quia ex hypothesisi ponitur universaliter: atqui in praemissis, una existente particulari, non est locus nisi duobus terminis universalibus, hoc est subiecto praemissae universalis, et praedicato praemissae negativae: ergo vel aliquis terminus extremus, vel medius particulariter in praemissis accipietur contra legem secundam, aut quartam.

8^a *Nil sequitur geminis ex particularibus unquam.*

Scilicet si ambae praemissae sint particulares, nil concludi potest. Nam si sunt ambae affirmantes, tum subiecta tum praedicata earum accipiuntur particulariter; quare nullus est locus, in quo terminus medius accipiatur saltem una vice universaliter: *aliqua ira est laudabilis; aliquid laudabile expeti debet; ergo...* Si autem alterutra erit negativa, unus erit locus, in quo terminus accipi possit universaliter, hoc est praedicatum praemissae negativae. Iam vero si una praemissa est negativa, etiam conclusio debet esse negativa (lege 7^a n. 1°); ideoque praedicatum conclusionis accipiendum est universaliter; debet ergo etiam in praemissis accipi universaliter (lege 2^a). Igitur duo sunt termini accipiendi universaliter in praemissis, terminus medius, et terminus maior, utrique autem unus locus nequit facere satis. *Aliquod mobile non est sphaericum, aliquid astrum est mobile; ergo...*

ARTIC. VI.

De syllogismo in terminis singularibus.

CCIX. QUOTUPLEX ESSE POTEST HUIUSMODI SYLLOGISMUS. Multiplex esse potest syllogismus in terminis singularibus. Videlicet 1° potest esse singularis solum *terminus minor*: